EEN BOSCHNEGERSCHRIFT VAN WESTAFRIKAAN- SCHEN OORSPRONG

DOOR

K. RATELBAND

In *De West-Indische Gids* van December 1920 publiceerde de heer C. Bonne, eertijds als geneesheer-bacterioloog verbonden aan het Militair Hospitaal te Paramaribo, een artikel over een merkwaardig schrift, dat hij in 1916 bij Boschnegers aan de Tapanahoni-rivier in zwang had gevonden ¹⁾. Ook Pater Morssink van de Paters Redemptoristen, die in dit gebied hun missiearbeid verrichtten, vermeldde in zijn reisbrieven enkele bijzonderheden over het ontstaan van dit schrift ²⁾. Beider mededeelingen komen, kort saamgevat, op het volgende neer.

Afaka, een onontwikkelde, hoewel zeer intelligente Boschneger zou ten tijde van de komeet van Halley, dus in het jaar 1910, een droom hebben beleefd, waarin een man verscheen die een onbeschreven stuk papier toonde en hem, Afaka, duidelijk maakte, dat het overige vanzelf zou volgen. Afaka beschouwde dezen droom als een openbaring, dat hij geroepen was zijn stamgenooten iets te leeren. In den tijd van ongeveer 3 à 4 maanden stelde deze Boschneger, die nimmer een school had bezocht, een schrift samen bestaande uit 56 teekens, waarmede vrijwel alle fonetische lettergrepen van het Boschneger-Engelsch werden weergegeven. Het kwam Bonne onwaarschijnlijk voor, dat een onontwikkelde Boschneger in staat zou zijn spontaan een geheel nieuw schrift samen te stellen, ofschoon Afaka, herhaaldelijk door hem ondervraagd, dit

¹⁾ C. Bonne — „Het Boschnegerschrift van Afaka”, *De West-Indische Gids* 1920 No. 8 pp. 391/6.

²⁾ *De Volksmissionaris*, aflevering Maart 1919, September en October 1920, onder „Reisbrieven van Pater Morssink”. Dit tijdschrift is in de Bibliotheek van het Koloniaal Instituut, die toch met literatuur over onze kolonien zoo buitengewoon rijk is voorzien, niet aanwezig. De Paters Redemptoristen waren zoo vriendelijk genoemde afleveringen te mijner beschikking te stellen.

steeds bleef volhouden. Had hij alle of een deel der teekens weer van anderen geleerd? Waren de teekens wellicht bij overlevering uit Afrika bewaard? De toenmalige directeur van het Rijks Ethnografisch Museum, Dr. J. B. J. de Josselin de Jong, hierover geraadpleegd, gaf als zijn meening te kennen dat Afaka behalve Europeesche schriftteekens ook Indiaansche rotsteekeningen voor den geest hadden gestaan; hij achtte het uitgesloten, dat Afaka's teekens uit Afrika afkomstig zouden zijn. Hiermede was de zaak afgedaan.

Tot zoover Bonne en Pr. Morssink.

Tien jaar later — 1930 — gaf Prof. Dr. Morton C. Kahn in zijn boek *Djuka* twee bladzijden met afbeeldingen van schriftteekens¹⁾ in gebruik bij de oudere stamleden van de Aucaner Boschnegers voor berichten over grooten afstand. De teekens, die uiterst moeilijk te bemachtigen waren geweest, had de regeeringsambtenaar G. de Bies te Albina voor hem verzameld. Prof. Kahn voegde hieraan nog toe, dat zij door een Boschneger, Aflakka genaamd, waren samengesteld²⁾. Uit de bewoordingen en uit de lijst van geraadpleegde werken blijkt, dat Prof. Kahn noch het artikel van Bonne, noch de reisbrieven van Pater Morssink kende. Vergeleken met het door Bonne gepubliceerde schrift, dat van een der leerlingen van Afaka, n.l. Abena afkomstig is, vertoont het latere van De Bies, resp. van Prof. Kahn, slechts weinig veranderingen: enkele teekens werden gemakkelijker schrijfbaar gemaakt; waar, door gelijksoortige teekens verwarring kon ontstaan, werd door het aanbrengen van een lijntje of streepje hierin voorzien enz. Twee der oorspronkelijke teekens komen in de lijst van De Bies niet voor, terwijl 7 nieuwe werden opgenomen³⁾. De hierna af te drukken vergelijkende tabellen geven een duidelijk beeld van de ontwikkeling van het oorspronkelijke schrift na 14 jaar.

Het is noodig alvorens op dit stellig merkwaardige schrift nader in te gaan eerst de persoon en de omgeving van Afaka toe te lichten.

Persoon en omgeving.

Afaka woonde in een der Boschnegerdorpen aan de Tapanahoni-rivier in het Zuid-Oosten van Suriname. Hij maakte deel uit van den stam der Aucaner-Boschnegers, wier vestigingen zich

¹⁾ Dr. Morton C. Kahn — *Djuka. The Bush Negroes of Dutch Guiana*. New-York 1931 pp. 206/7.

²⁾ T.a.p. p. 205.

³⁾ Het is natuurlijk mogelijk, dat Abena deze 7 teekens aan Bonne niet heeft genoemd.

bevinden aan beide oevers van genoemde rivier, aan den linker-oever der Lawa en, beneden de Poeloegoedoevallen, aan denzelfden oever der Marowijne. Door den granman dezer Boschnegers Amakti en door den opperpriester Kanapee werd Afaka als een wissi-wassi man beschouwd, d.w.z. een man, waar niet veel bijzat ¹⁾. Dit schijnt in tegenspraak te zijn met Bonne's meening, behoeft dit evenwel niet te zijn. De maatstaf, door Amakti en Kanapee aangelegd, was een andere dan die van Bonne. Het is zeer goed mogelijk dat Afaka te kort schoot in datgene, wat bij de Boschnegers een man tot man stempelt; hetgeen de blanken in hem waardeerden, zijn intelligentie, lag op geheel ander terrein. In weerwil van het geringschattende oordeel der stamhoofden bezat Afaka toch een zeker geestelijk overwicht op sommige stamgenooten. Hij slaagde er althans in zijn schrift te laten aannemen door een negental hunner.

Langzaam maar zeker breidde zich de kring zijner volgelingen uit; in 1916 behandelde Bonne een leerling van Afaka, de reeds genoemde Abena in het Militair Hospitaal te Paramaribo, wat de aanleiding werd tot het schrijven van het bovengenoemde artikel, in 1920 berichtte Pater Morssink, dat het schrift 30 beoefenaars telde ²⁾, in 1928 of 1929 was het blijkbaar reeds doorgedrongen tot Aucaner Boschnegers, die ruim 150 KM noordelijker het stroomgebied der Cotticarivier bewonen ³⁾. Noch bij Amakti, noch bij Kanapee, vond het schrift van Afaka evenwel instemming. Zij verhinderden de verbreiding ervan weliswaar niet, hetgeen, gezien de verhoudingen in den stam, wellicht in hun vermogen had gelegen, doch waren van meening, dat, indien Afaka al had willen schrijven, het dan diende te geschieden op de wijze van de Bakra (de blanken). Zij namen het Afaka kwalijk, dat hij hen niet in zijn plannen had gekend, en dit was wel de reden, waarom zij weigerden zijn schrift te aanvaarden. Het was de heer J. W. Gonggryp, destijds als gouvernements-houtvester in Suriname werkzaam, die Afaka bij zijn stamhoofden verdedigde en het groot-opperhoofd Amakti duidelijk maakte, dat een eigen schrift voor den geheelen stam een kostbaar bezit beteekende, een bezit dat niemand hen kon afnemen. Afaka behoorde dus om zijn prestatie gewaardeerd te worden. Het is niet bekend, of dit betoog resultaat

¹⁾ Deze mededeeling is afkomstig van den heer J. W. Gonggryp, dien ik op deze plaats nogmaals dank zeg voor menige waardevolle aanwijzing.

²⁾ *De Volksmissionaris*, jaargang XL, p. 143.

³⁾ Kahn p. 205.

heeft gehad. Uit het feit echter, dat de verspreiding van het schrift ook na Afaka's dood in 1917 voortgang heeft gevonden, mag wellicht worden afgeleid, dat dit wel het geval is geweest.

Na deze noodzakelijke uitweiding keeren wij tot ons eigenlijke onderwerp terug. Bij het analyseeren van het verhaal over het ontstaan van het schrift is het eerste, waarop de aandacht valt, de droom.

De droom.

Gezien de reputatie die Afaka in zijn dorp genoot ¹⁾, zou men geneigd zijn dezen droom voor een verzinzel te houden met het doel een geheimzinnige sfeer te scheppen en aldus de aandacht der stamgenooten te trekken. Hiermede is de simpele voorstelling: een man, een blanco stuk papier en verder niets, volkomen in strijd. Het kon waarlijk niet eenvoudiger. Als Afaka werkelijk de bedoeling had gehad zich zelf gewichtig te doen schijnen, zou het voldoende zijn geweest zijn verbeeldingskracht te laten werken; de fantasie van een Boschneger is waarlijk onbegrensd.

Niet onmogelijk is, dat het wordingsproces van het schrift en wellicht tevens de daaraan voorafgaande droom van Afaka in werkelijkheid niet anders zijn geweest dan een aan de oppervlakte komen van gedachten uit zijn diepste onderbewustzijn, een onderbewustzijn, dat niet slechts een hospitum was voor eigen ervaringen en belevenissen op geestelijk en materieel gebied, doch dat tevens herbergde een erfenis van het stambewustzijn der voorvaderen. Wie kan zeggen welke reminiscenties aan oude tradities, kennis, stamgebruiken die erfenis inhield?

Het is aanlokkelijk, doch ongewenscht voor een systematische behandeling van het onderwerp, hierop thans nader in te gaan.

Het schrift.

Men zou kunnen verwachten, dat Afaka, wien toch stellig wel eens een boek, een krant, desnoods een stuk bedrukt pakpapier onder de oogen zal zijn gekomen, zijn teekens aan ons Latijnsch letterschrift had ontleend. Niets is echter minder waar! Van de 56 figuren zijn er slechts 2, welke tot ons alfabet behooren n.l. de teekens a en o, wier klankwaarde met onze a en o min of meer overeenkomt. Dit laatste is van belang, omdat het bewijst dat beide teekens opzettelijk aldus zijn opgenomen. Immers, ware dit

¹⁾ Afaka's bijnaam was „a toemisi" (*De Volksmissionaris* jaargang XL p. 142); volgens den heer L. Junker, die door jarenlang omgang met de Boschnegers taal en volk nauwkeurig kent, zal dit vermoedelijk hebben geluid: „a toemoesi" d.w.z. te veel, overdreven!

niet het geval, zoo zouden zij òf ieder een andere klankwaarde, of de klank een ander teeken, hebben gekregen. De overige 54 zijn teekens van den meest uiteenloopenden vorm, tē verscheiden om in groepen te kunnen worden ondergebracht. Een organisch verband bestaat, voorzoover ik heb kunnen nagaan, niet; wel werd de eenvoudigste klank over het algemeen door het eenvoudigste teeken weergegeven, waarbij tegelijkertijd eenigermate rekening schijnt te zijn gehouden met de frequentie, vgl. ki, si, ta.

Zooals reeds in het begin werd gezegd, vertegenwoordigt ieder teeken een spreeklettergreep, waarmede het karakter van het schrift is bepaald: een lettergreepschrift. Een primitief schrift ¹⁾, moeilijk in het gebruik naar onze opvattingen, doch volkomen hanteerbaar voor den inboorling, die immers bij het uitspreken der woorden geen klinkers en medeklinkers onderscheidt gelijk wij dat zouden doen, doch lettergrepen aanvoelt als één klankgroep. Dat de l en r onderling wel eens verwisseld worden, behoeft nauwelijks vermelding.

Ten slotte zij nog een eigenaardigheid gereleveerd de scheiding van woorden, soms van zinsdeelen, door een verticale streep, een tweede bewijs voor het primitieve karakter van het schrift.

Oorsprong.

Uit het voorafgaande komt thans onweersaanbaar de vraag naar voren: wat is de oorsprong van dit schrift? Het is noodzakelijk bij een dergelijk ingewikkeld probleem voor alles vast te houden aan feiten, alle mogelijke oplossingen onder de oogen te zien, allen, zelfs den meest laag-bij-de-grondschen, een eerlijke kans te geven en hypothesen zooveel doenlijk te vermijden. Te vragen: waarom voor de lettergreep „joe” b.v. nu juist een teeken in den vorm van een pijl werd gekozen en geen golvende lijn heeft niet den minsten zin. Slechts één vraag is hier van belang: wat is de oorsprong van de 56 teekens?

De volgende mogelijkheden doen zich voor:

1°) De schriftteekens zijn willekeurig gekozen, m.a.w. zij zijn een schepping van Afaka. In dit geval is het beter het onderzoek te staken: vergeefs zal dan iedere poging zijn klaarheid te brengen omtrent hun oorsprong, nutteloos ons werk.

2°) De schriftteekens zijn ontleend aan ons Latijnsch letterschrift, zooals door Dr. J. B. J. de Josselin de Jong werd verondersteld. Hierbij zij verwezen naar het onder „H e t s c h r i f t” medegedeelde betreffende de letters a en o. Wat de resterende

¹⁾ Primitief behoeft niet noodzakelijk eenvoudig te zijn.

54 teekens aangaat, zij opgemerkt, dat, al vertoont een enkel teeken ons bekende vormen, zie b.v. ke, en, niemand na nauwkeurige bestudeering van Afaka's schrift zal kunnen volhouden, dat ons letterschrift voor het geheel als basis kan hebben gediend.

Interessant is hier te memoreeren het lettergreepschrift der Cherokeezen, dat in 1820 door een der leden van dezen Noord-amerikaanschen Indianenstam werd uitgevonden. Het bestaat uit 85 teekens en is gebaseerd op ons alfabet, d.w.z. de auteur maakte gebruik van de letters voorkomende op een stuk drukwerk, zonder dat hij eenige notie van hun beteekenis had. Toen het aantal letters resp. hoofdletters ontoereikend bleek, schiep de man zelf nieuwe teekens door kleine wijzigingen in deze grondfiguren aan te brengen ¹⁾.

3°) Bij het ontwerpen van het schrift hebben Afaka Indiaansche rotsteekeningen voor den geest gestaan. Ook deze veronderstelling is afkomstig van Dr. J. B. J. de Josselin de Jong. Rotsteekeningen worden in Suriname vrij veel aangetroffen, doch, merkwaardig genoeg, hoofdzakelijk in het Westen. In het stroomgebied der Lawa-, Marowijne-, Tapanahoni- en Cottica-rivier, de woonplaats der Aucaner-Boschnegers, zijn rotsteekeningen op slechts één plaats gevonden, n.l. ongeveer 10 KM. boven het grensstation Albina, op een rots in de Marowijne.

In Afaka's schrift komen 4 teekens voor, die eenige gelijkenis vertoonen met petroglyphen van bedoelde rots, en wel de teekens voor ge, sa, joe en po ²⁾. Voorwaar een schamel resultaat, en waarbij wij nog maar moeten aannemen dat Afaka deze rotsteekeningen heeft gekend, wat niet zeker is. Er komt nog iets bij. In het meerendeel der rotsteekeningen bevinden zich stippen, bij een enkele 8, bij een andere 5, bij een derde 2 enz. Zouden deze stippen, wanneer Afaka werkelijk rotsteekeningen voor den geest hadden gestaan, niet tevens een plaats hebben gekregen in het schrift? Welnu, van de 56 teekens is er slechts 1 met één enkele stip versierd! Hoe Dr. J. B. J. de Josselin de Jong desniettemin tot zijn conclusie is gekomen? Zeer waarschijnlijk onder den invloed van een zeer kort te voren gevoerde gedachtenwisseling over Indiaansche rotsteekeningen, gelijk blijkt uit een mededeeling voorkomende in *De W.I.G.* van Mei 1920 ³⁾.

¹⁾ *Zeitschrift der Deutschen Morgenland Ges.* 1913, No. 73 pp. 58-65.

²⁾ Een duidelijke afbeelding dezer rotsteekeningen komt voor in J. W. Gonggryp, „Sporen van voorhistorische bewoners van Suriname" *De West-Indische Gids* 1920 No. 1, p. 3.

³⁾ T.a.p. p. 2.

4°) De schriftteekens zijn ontleend aan houtsnijwerk-motieven der Boschnegers. Wij dienen hierbij in de eerste plaats te bedenken, dat dit houtsnijwerk zuiver een kunstuiting is, waarin de artist zijn diepste gevoelens openbaart. Al zijn verlangens, harts-tocht en teleurstellingen tracht de neger in symbolische, symmetrische, soms realistische motieven tot uitdrukking te brengen. Hieruit vloeit voort, dat deze motieven een zeer sterk persoonlijk karakter moeten dragen, hetgeen ook inderdaad het geval is. Zeer dikwijls kan hun beteekenis slechts worden verstaan door de ingewijden, d.w.z. door den vervaardiger zelf en door degene voor wie het kunstvoorwerp, kam, lepel, schaal enz., is bestemd. Het is niet meer dan natuurlijk, dat bij zulk een weelderige verscheidenheid van motieven, er enkele, al dan niet in eenvoudigen vorm, worden teruggevonden in het schrift van Afaka b.v. het teeken voor doe d.i. het veel voorkomende slangenmotief; voor joe d.i. het pijlmotief; voor li, ge, we: menschenlijke lichaams-deelen; ja: het vruchtbaarheidsmotief enz., doch bewijst dit iets? Neen toch, want dergelijke aanrakingspunten konden onder de gegeven omstandigheden niet uitblijven. Een feit is, dat hun aantal zeer gering is. Het is ten slotte nog van belang eraan te herinneren dat onder de tallooze motieven, die met een uitgesproken erotische beteekenis een zeer belangrijke rol spelen. Men kan zich moeilijk voorstellen, dat plaats zou worden ingeruimd aan teekens, die, dergelijke motieven tot grondslag hebbende, aldus tweeledig konden worden opgevat.

5°) De schriftteekens zijn afkomstig van een geheimtaal, bij de Aucaner-Boschnegers in gebruik. Indien dit het geval was, zou voor die geheimtaal toch eveneens een schriftstelsel dienen te bestaan. Hiervan is niets bekend, meer nog, de Aucaner-Boschnegers bezitten, in tegenstelling met de Saramaccaner-Boschnegers, geen geheimtaal. En bezaten zij die wel en was het hun gelukt, die nu bijna 180 jaar voor alle nasporingen verborgen te houden, zoo kan men ervan verzekerd zijn, dat dengeen, die zulk een geheim openbaarde, geen lang leven zou zijn beschoren. Hij zou na minder dagen zijn verdwenen, dan Afaka thans jaren kreeg om zijn schrift ingang te doen vinden.

6°) De schriftteekens zijn ontleend aan een overeenkomstig schrift, waaraan Afaka op de een of andere wijze een herinnering had bewaard.

Het is gewenscht hierbij langer te blijven stilstaan.

Toen ik Afaka's teekens voor de eerste maal zag, deden zij mij sterk denken aan het Vei-schrift; hierin had ik kort tevoren het

volkslied van Liberia afgedrukt gezien. Ofschoon zulk een overeenkomst natuurlijk toevallig kan zijn, is het toch van belang te onderzoeken of er inderdaad een onderlinge samenhang aanwezig is. Daartoe is in de eerste plaats noodig zich een goede voorstelling te vormen van de Vei-negers en hun schrift.

De Vei-negers en hun schrift.

Het is niet algemeen bekend, dat de Vei, die het grensgebied van Liberia en Sierra Leone bewonen, lang voor eenig Afrikaansch negervolk, een eigen schrift bezaten. Pas in de eerste decennia van deze eeuw werd ook bij andere negerstammen een eigen nationaal schrift uitgevonden, zooals b.v. bij de Bamum in Kameeroen, bij de Mende in Sierra Leone, de Basa in Liberia, de Somali in het Noord-Oosten van Afrika enz.

Over den ouderdom van het Vei-schrift verkeert men in het onzekere. Volgens Lt. Forbes, die het bestaan ervan in 1849 ontdekte en aan het licht bracht ¹⁾, zou het ongeveer 10 jaar tevoren door acht negers zijn samengesteld, hetgeen evenwel door latere onderzoekers niet juist werd bevonden. Van Maurice Delafosse, die taal en schrift ter plaatse bestudeerde, is de opmerking, dat het Vei-schrift moet zijn ontstaan voor de Islaam de kustvolkeren van West-Afrika bereikte. Immers, de Vei-negers — een handelsvolk — gebruikten en gebruiken voor hun zakenbrieven en boekhouding hun eigen schrift; hadden zij dit niet bezeten, dan zouden zij, toen hun met de Koran de Arabische letterteekens werden gebracht, dit laatste schrift hebben aanvaard, gelijk vele negerstammen in den omtrek ²⁾. Dit is duidelijk, doch niet geheel overtuigend. Past men deze redeneering toe op de Boschnegers en de Christelijke zending, resp. missie, dan komt men tot een geheel ander resultaat.

Meer waarde moet daarom worden gehecht aan het getuigenis van inboorlingen-schriftgeleerden, volgens wie het schrift in het begin der 17e eeuw, wellicht nog vroeger, zou zijn ontstaan ³⁾.

In een recente studie ⁴⁾ tracht A. Klingenheben te bewijzen, dat het schrift is voortgekomen uit figuren in de bast van boomen gesneden. Klingenheben veronderstelt een ontwikkelingsgang van enkele eeuwen tot het tegenwoordige schrift, doch ook hij kan bij

¹⁾ M. Delafosse „Les Vai leur langue et leur système d'écriture” in *l'Anthropologie* Jaargang 1899, No. 10, p. 296.

²⁾ T.a.p. p. 306. De Vei-negers gebruiken het Arabische schrift slechts voor religieuze doeleinden.

³⁾ T.a.p. p. 297.

⁴⁾ A. Klingenheben „The Vai Script” in *Africa* VI pp. 158–171.

gebrek aan bewaard gebleven materiaal, handschriften enz. het overtuigend bewijs niet leveren.

Het is mij mogen gelukken de bewijzen van een bestaan van dit schrift vóór ca. 1650 bijeen te brengen en met bijzonderheden over gebezigde teekens, het materiaal enz. te staven. Een dieper ingaan op deze aangelegenheid zou te ver buiten het bestek van dit artikel voeren, ten slotte is het voor ons voldoende te weten, dat, toen slavenschepen in het midden der 17e en in de 18e eeuw de ook door Vei-negers bewoonde kuststreken in de omgeving van Cape Mount bezochten, deze negers reeds hun eigen schriftstelsel bezaten.

Bij de negerstammen van Cape Mount, voor het meerendeel behorende tot de groote groep der Mandingos, ook wel Mandé of Mende genaamd ¹⁾, waren oorlogen aan de orde van den dag, waaraan ook het Vei-volk niet ontkwam. Een ideale toestand voor den slavenhandelaar, die hier een prachtig arbeidsveld vond. Daarbij kwam nog, dat de negers van „Cabo Monte”, zooals Hartsinck in 1770 schreef, „schoon so zwart noch so sterk niet” ²⁾ goede slaven waren, een oordeel, waarmede de Zuidamerikaansche planters instemden: „de negers van Cape Mount, gewoonlijk Guiney-negers genoemd, worden gelijk geacht aan die van Gambia of de Goudkust” ³⁾, en deze laatsten waren uitstekend.

In Hartsinck's opsomming van negerstammen, die slaven voor de Surinaamsche suikerplantages leverden, werden ook de Mende, resp. Mandingonegers, genoemd, hetgeen niet is te verwonderen daar de Hollandsche slavenhandelaars wellicht nog beter dan hun Engelsche collega's wisten waar de beste koopwaar te halen.

Is de veronderstelling gewaagd, dat zich onder deze Mandingos, of zoo men wil Mende, ook Vei-negers bevonden? Zij is het niet, want het Vei-volk behoorde in de oorlogen meermalen tot de onderliggende partij, en dit beteekende voor den blanken koopman, dat er weer handelswaar aan de markt kwam.

Volledigheidshalve volgen thans nog enkele bijzonderheden over het schrift der Vei-negers. Als uitgangspunt nemen wij de teekens, zooals zij vóór 1848 werden gebruikt, d.w.z. uit den tijd, dat Europeesche invloeden zich weinig of nog niet hadden doen

¹⁾ Ook de Vei-negers behooren tot deze groep.

²⁾ J. J. Hartsinck, *Beschrijving van Guiana* enz. Amsterdam 1770, Deel II p. 920.

³⁾ *South Carolina Gazette* d.d. 13. 8. 1763, genoemd in E. Donnan, *Documents Illustrative of the History of the Slave Trade to America*. Washington 1935, deel IV, p. 381 noot 3 en elders.

gelden ¹⁾. Verder dan de kuststreken waagde zich geen blanke; een zeldzame ontdekkingsreiziger daargelaten. Er bestond destijds nog weinig behoefte om aan bepaalde, in de Vei-taal onbekende, klanken een teeken te geven, trouwens het aantal teekens, noodig om de belangrijkste eigen phonetische lettergrepen weer te geven, was reeds groot genoeg: niet minder dan 164! ²⁾. Vele waren zeer gecompliceerd en moeilijk aan te leren. Het is begrijpelijk, dat hier en daar een streven ontstond naar vereenvoudiging, waardoor voor dezelfde klankgroep afwijkende teekens in gebruik kwamen. Aan den anderen kant trachtte men blijkbaar alle klanknuanceeringen zooveel mogelijk te benaderen, hetgeen het groote aantal figuren verklaart.

Het Vei-schrift is een lettergreepschrift, eens een unicum in geheel Afrika. Eerst begin dezer eeuw kwam een dergelijk schriftstelsel ook elders aan de Westafrikaansche kust in gebruik ³⁾. Begin dezer eeuw, dat wil dus zeggen, toen slavenverscheppingen, en zelfs de clandestiene, reeds lang tot het verleden behoorden.

Deze gegevens zijn voldoende voor het onderzoek naar een mogelijken samenhang tusschen het schrift der Vei en dat van Afaka ⁴⁾.

Onderlinge samenhang.

Zes en vijftig teekens telde het schrift van Afaka of, de a en o niet medegeteld, vier en vijftig. Van dit op zich zelf reeds geringe aantal worden er niet minder dan vier en dertig in het Vei-schrift teruggevonden d.w.z. teekens die precies gelijk zijn en die, welke slechts zeer geringe afwijkingen vertoonen. Een overeenkomst die ophoudt toevallig te zijn.

De achter dit artikel staande tabellen geven een duidelijk beeld

¹⁾ Het thans in zwang zijnde schrift is in den loop der jaren door allerlei oorzaken sterk gewijzigd; het is meer uniform geworden en aan logische regels gebonden.

²⁾ Het aantal teekens door Delafosse genoteerd bedroeg 226 en daarmee hadden nog niet eens alle klankgroepen, resp. klanken, hun eigen teeken gekregen. Delafosse p. 295.

³⁾ Zie p. 200. Het aldaar genoemde schrift der Bamum van Kameroen vertoont veel gelijkenis met dat der Vei. Het is goed er aan te herinneren, dat de handelstochten der Vei zich ook tot Kameroen uitstrekken.

⁴⁾ Te gaan onderzoeken of er in het Boschneger-Engelsch woorden voorkomen, die kunnen worden afgeleid van de taal der Vei-negers ligt buiten het bestek van dit artikel en is overbodig, omdat het resultaat, hetzij negatief, hetzij positief, voor de beantwoording van de vraag „wat is de oorsprong van het schrift van Afaka” van weinig nut is.

van den onderlingen samenhang tusschen beide schriften, waaraan verder niets behoeft te worden toegevoegd.

Nogmaals de oorsprong van het schrift.

Onder 6° werd als mogelijke oorsprong van het Boschnegerschrift genoemd: de ontleening aan een overeenkomstig schrift, waaraan Afaka op de een of andere wijze een herinnering had bewaard.

Na hetgeen hierboven werd uiteengezet over den onderlingen samenhang, is het duidelijk, dat dit overeenkomstige schrift slechts dat der Vei-negers kan zijn. Beide schriften behooren bovendien tot de in Afrika uiterst zeldzaam voorkomende klasse van lettergreepschriftstelsels; beide worden van links naar rechts geschreven; bij beide worden zinnen, soms woorden, door een verticale streep gescheiden, bij de Vei- in zig-zag vorm, bij de Boschnegers loodrecht. Zoowel in het Vei- als in het Surinaamsche schrift komen weinig punten voor, bij het laatste nog minder dan bij het eerste. Verder staat vast, dat negers uit het tegenwoordige Liberia en uit Sierra Leone reeds in de eerste helft der 18e eeuw in Suriname werden aangevoerd en dat het Vei-schrift destijds reeds bestond. Wij weten ten slotte met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, dat zich Vei-negers onder de slaven bevonden, die nabij Cape-Mount en omgeving werden aangekocht. Samenvattend: de schriftteekens van den Boschneger Afaka vinden hun oorsprong in het schrift der Westafrikaansche Vei.

Rest nog de vraag, op welke wijze Afaka kennis kan hebben verkregen van dit schrift. Een moeilijk te beantwoorden vraag, omdat aanknoopingspunten ontbreken, tenzij de droom van Afaka als zoodanig zou kunnen worden beschouwd. En waarom niet?

Voor ons nuchtere, koele Westerlingen is de droom in het algemeen niet meer dan een vage, min of meer verwarde na-synchronisatie van indrukken en handelingen uit den stroom van dagelijksche gewaarwordingen en belevenissen. En van die dromen, welke ons iets hebben te zeggen, verstaan wij zin en betekenis niet meer, daar ons verdoofde opnemingsvermogen onmachtig is nog onderscheid te maken tusschen de bonte mengeling van bewuste en onbewuste indrukken van allerlei vorm en inhoud, en de verschijningen, de beelden, gevormd door wat men zou kunnen noemen een oer-instinct, de schakel met een ver verleden. Op die wijze meermalen bedrogen uitgekomen zijnde, zegt

het volk ten slotte dat „droomen bedrog zijn”, daarmede tevens verradende, dat de goede wil erin te gelooven aanvankelijk aanwezig is geweest.

Niet alzoo de natuurvölker. In hun leven namen en nemen droomen een belangrijke plaats in; zij konden een waarschuwing, een bedreiging, een vermaning inhouden. Een bijzondere droom was geen persoonlijke aangelegenheid meer, doch een zaak van groot belang, die den geheelen stam aanging.

Inderdaad, den geheelen stam aanging, want, en dit geldt vooral voor den Westafrikaanschen neger, door een sterk ontwikkeld stambewustzijn was ieder lid een onlosmakelijk deel van het geheel en voelde zich ook als zoodanig ¹⁾. De geheele samenleving was met den zuurdeesem van het stambewustzijn doortrokken: alle kennis, in den loop van eeuwen door den stam bijeenvergaaard, werd in dit stambewustzijn opgenomen. Alle tradities en instellingen vonden er hun oorsprong, ritueel en kunst hun verklaring, en het nageslacht leefde zich aan die nimmer opdrogende bron.

En toen ruw geweld tallozen losscheurde uit de vertrouwde omgeving en velen werden overgebracht in een wereld, die de hunne niet was, toen het stamverband was verbroken en geen uitzicht bestond ooit te kunnen terugkeeren naar den geboortegrond, toen klemde de neger zich vast aan het eenige bezit dat men hem niet kon afnemen: zijn stambewustzijn, om daaruit te putten de kracht en den moed zich staande te houden in de omgeving van het vijandige nieuwe. En hoeveel van dat oude bezit in den loop der jaren in de baaierd van nieuwe indrukken ook op den achtergrond werd geschoven en verzonk, wat overbleef, bleef het geestelijke en stoffelijke leven beïnvloeden en leiden.

In het stille oerwoud bouwden negers, gedreven door een gemeenschappelijk verlangen naar de vrijheid, een nieuwe samenleving op. Een nieuw volk zou ontstaan uit een samenraapsel van negers van den meest verscheiden oorsprong: Dahomey, Togo, Congo, Sierra Leone, Gabon, Angola, Goudkust enz., en in dezen ontwikkelingsgang excelleerden zij, wier stambewustzijn het duidelijkst sprak.

De jaren gingen voorbij. Nieuwe generaties kwamen op, die het oude vaderland niet hadden gekend en die toch op den bodem van hun onderbewustzijn meedroegen een erfenis van het stam-

¹⁾ Hieruit is ook te verklaren, dat Westafrikaansche negerstammen alle blanken verantwoordelijk stelden voor misdrijven, door een blanke jegens hen begaan, al hadden genen er part noch deel aan.

bewustzijn der voorvaderen. Een erfenis, van wier rijkdommen zij geen kennis hadden, omdat zij onbereikbaar was voor de eigen persoonlijkheid, doch waarvan zij onbewust toch het vruchtgebruik genoten.

Het is goed hier te herhalen, wat in het begin van dit artikel werd geschreven, n.l. dat het wordingsproces van Afaka's schrift en wellicht tevens zijn droom, zouden kunnen zijn een aan de oppervlakte komen van gedachten, beter nog van waarden, uit zijn diepste onderbewustzijn. Waarden, wie kan zeggen door welke oorzaak, door welke prikkel, losgewerkt en te voorschijn geroepen, niet om aanstonds weer te verzinken, neen — waarden, die terugkeerden in het volle, werkelijke leven en die achtergrond en vorm kregen in het schrift van Afaka.

Bonne 1916		Kahn 1930		Bonne 1916		Kahn 1930	
Teeken	Klank	Teeken	Klank	Teeken	Klank	Teeken	Klank
x	LI	x	LE, LIE	e	WE	e	WE, WI
Δ	BI	Δ	BIE	ε	DJO, DJOE	ε	DJOu
o	GIE	o	DJIE, GIE	va	VA	va	FA
+	NIN	+	NIM	8	TO	8	TO
φ	VIE	φ	FIE	φ	TJA	φ	YA
o	TA	o	TA	z	NA	z	NA
9	SA	9	SA	9	MI	9	N
a	A	a	AH	m	DOE, DO	m	DOE
φ	VEV	φ	FEI	φ	POE	φ	PU, POE
φ	BO	φ	BO	p	NO	p	NO
p	IE	p	IE	w	DE	w	DI
s	WAN	s	WAN, WA	θ	LO	θ	LO
m	E, EN	m	E, ENG	o	O	o	O
6	KI	6	KIE	ε	NJA, NJOE	ε	NJA, NJU
9	GA	9	GA	o	SI	o	SE

Bonne Teeken	1916 Klank	Kahn Teeken	1930 Klank	Bonne Teeken	1916 Klank	Kahn Teeken	1930 Klank
ㄥ	TI _{TING}	ㄥ	TI	ㄥ	KA	ㄥ	KA
ㄆ	POE	ㄆ	PU, POE	ㄆ	TOE	ㄆ	TOE, TU
ㄇ	PO	ㄇ	PO	ㄇ	DA	ㄇ	DA
ㄏ	KOU	ㄏ	KONG	ㄏ	GO	ㄏ	GO
ㄏ	GE	ㄏ	GE'	ㄏ	PIE	ㄏ	PIE
ㄏ	DIE	ㄏ	DE	ㄏ	JA	ㄏ	JA
ㄏ	JOE	ㄏ	YU	ㄏ	OE, KOE	ㄏ	KOE, OE
ㄏ	PA	ㄏ	PA	ㄏ	MA	ㄏ	MA
ㄏ	FO	ㄏ	FO, FU	ㄏ	BE	ㄏ	BEH
ㄏ	PE	-	-	ㄏ	JE	ㄏ	JE
ㄏ	BA	-	-	ㄏ	MO	ㄏ	MO
ㄏ	RA	ㄏ	LA				
ㄏ	TI	ㄏ	TIE				
ㄏ	KE	ㄏ	KE				
ㄏ	MIE	ㄏ	MIE				

Boschnegerschrift.	Vei-schrift.	Boschnegerschrift.	Vei-schrift.
x	x	o	o
Δ	Δ	υ	υ
υ	υ	ε	ε
+	+	↑	↑
o	o	ω	ω
ρ	ρ, ρ	κ	κ
β	β	ε	ε
φ	φ	ι	ι
ρ	ρ	ρ	ρ
ς	ς, 5	β	β
μ	μ	υ	υ
ε	ε	ε	ε
ρ	ρ	ι	ι
ω	ω	ω	ω
β	β	ε	ε
φ	φ		
ς	ς		
ρ	ρ		
ι	ι		

De klankwaarden der Vei-teekens werden niet opgenomen, daar een eventueele vergelijking met die der Boschnegers van geen nut is voor het gestelde doel. Het is voldoende te memoreeren dat zij slechts zelden overeenkomen.

Het omdraaien van teekens — $\frac{1}{4}$ of $\frac{1}{2}$ slag — komt volgens Delafosse in het Vei-schrift voor. Zooals uit de voorgaande tabel blijkt, is dit ook het geval bij het Boschnegerschrift, vgl. be, lo.